

אפתחא דרב יהודה בר אמי [היה יושב על פתח ישיבתו של רב יהודה בר אמי].

אמר [כי היה אומר] כי נפקי ועיילי רבנן [כשיוצאים ונכנסים החכמים] איקום מקמיהו ואקבל בהו אנרא [אקום בפניהם ואקבל על ידם שכו].

נפק רבי זירא להתם.

אתא ינוקא דבי רב, [תלמיד משיבתו של רב יהודה בר אמי].

אמר ליה רבי זירא לינוקא: מאי אנמרך רבך [מה לימדך רבך]?

אמר ליה הינוקא: כשות — שגדל בין הקוצים, ואין לו שורש באדמה, אלא מהם הוא צומח — מברכין עליו: בורא פרי האדמה.

חזיו, מברכין עליו: שהכל נהיה בדברו [ומפרש טעמא לקמן].

אמר ליה רבי זירא לינוקא: אדרבה, איפכא מסתברא!

האי חזיו — מארעא קא מרבי [מן הארץ הוא גדל], וברכתו: בורא פרי האדמה.

והאי — כשות — מאוירא קא מרבי, וברכתו: שהכל נהיה בדברו.

אך מסקנת הגמרא היא: והלכתא כינוקא דבי רב, ולא כרבי זירא!

מאי טעמא?

האי — כשות — גמר פירי, נגמר בישולו ונקרא "פרי", ולכן ברכתו: בורא פרי

השחליים והגרגיר [מין חרדל לבן] — שדרך לאוכלן בין ירק ובין זרע — שזרען לירק, מתעשרין ירק וזרע.

ואם זרען לזרע, מתעשרין זרע וירק, [וביאר] התוספות: שכשזרען לירק, הירק עיקר. וכשזרען לזרע, הזרע עיקר. וראה שם שני הבדלים. וראה במהר"ם ורש"ש שביאר [דבריהם].

ומאחר שבני בבל האוכלים חזיו הם מיעוט בעולם אין אכילתם חשובה לקבוע את החזיו כדבר מאכל.

ולפיכך, משנינן שינויא אחרינא:

כי קאמר רב שמערבין בחזיו:

בדגנונייתא, חזיו שגדל בגינה, דכולי עלמא אכלי ליה.

ומפרשינן לברייתא דמיתנין לעיל:

זרע גרגיר — למאי חזי [למה הוא ראוי], עד שאמרת: מתעשרין ירק וזרע?

אמר רבי יוחנן: שכן דורות ראשונים, שלא היה להן פלפלין, שוחקין אותו [את הגרגיר] ומטבילין בו את הצלי!

וביאר התוספות דהכי קאמר: שהגרגיר כששוחקין אותו ראוי הוא לאכילה כמות שהוא, ומשום הכי הוא דחייב במעשר, ולא משום הטיבול. אלא, שאין דרך לשוחקן כדי לאוכלו, אלא כדי להטביל בו.

ועתה מבארת הגמרא את ברכת החזיו.

רבי זירא כי הוה חליש מגרסיה [כשנחלש], ולא היה יכול ללמוד, הוה אזיל ויתיב

האדמה.

והאי — חזיו — לאו גמר פירי, כי קוצרים אותו בהיותו שחת, וברכתו: שהכל נהיה בדברו, כיון דלאו "פרי" הוא.

ומאי דקאמרת, שטען רבי זירא: האי חזיו מארעא קא רבי, והאי כשות מאוירא קא רבי.

לא היא!

כי כשות נמי — מארעא קא רבי [יונק מן הארץ, דרך הקוצין].

והראיה: דהא קא חזינן שאנו רואים דקטלינן לה להזומתא [שקוצצין ההיזמי, הקוצים] ואז מייתא כשותא, מתייבש הכשות.

ומוכח מזה שיניקת הכשות היא מהארץ, באמצעות הקוצים.

ותו תמהינן ארב: וכי בכפניות אין מערבין?!

והתניא: קור [דבר רך הנוסף על הדקל בכל שנה, וקודם שיגיעו ימות הגשמים ויתקשה ויעשה עץ, קרי ליה "קור", ואז הוא טוב למאכל].

ניקח בירושלים בכסף מעשר שני, שהרי פרי מפרי הוא, וגדולי קרקע [דומיא דבקר וצאן יין ושכר המפורט בקרא, וכדאמרינן לעיל דף כז ב].

ואין מטמא טומאת אוכלין אפילו חישב עליו לאכילה, דלאו אוכל הוא⁸.

וכפניות נקחות בכסף מעשר, ומטמאות טומאת אוכלים.

רבי יהודה אומר: קור, הרי הוא כעין לכל דבר, אלא שניקה בכסף מעשר.

וכפניות, הרי הן כפרי לכל דבריהם, אלא שפטורות מן המעשר, כיון שלא נגמרה מלאכתן. שהרי לא נתבשלו כל צרכן.

ולתנא קמא חייבות הן במעשר, "דלכל מילי — פירות נינהו", רש"י.

הרי חזינן, שהכפניות לכולי עלמא מטמאות טומאת אוכלין, אלמא אוכל הוא, ואמאי אמר רב אין מערבין בהם?!

ומשינין: התם — דאמר בברייתא דהכפניות אוכל הן — בדניסחני, דקלים זכרים שעושין כפניות, שאינם נעשים תמרים לעולם, אלא מצבם בצורת כפניות הוא גמר פירן, ולוקטין אותן בניסן. והנהו אוכלא נינהו, ומטמאין טומאת אוכלים, ואף מערבין בהם.

וכי קאמר רב שאין מערבין בהם, בדקלים נקבות, שכפניות שלהם נעשין תמרים, הלכך אכתי לא גמר פירא הוא [רש"י].

ודוחה הגמרא את התירוץ:

אי הכי — אם נעמיד את הברייתא בכפניות שנגמר פריין, תיקשי:

וכי בהא לימא רבי יהודה, שהן פטורות מן המעשר?!

כיון דסופו להקשות ואין נוטעין דקל אדעתא דקורא. אבל ניקח הוא בכסף מעשר, דהשתא

8. וביארו התוספות: דאף שניקה הוא בכסף מעשר, מכל מקום אינו מטמא טומאת אוכלין,

ומה שניקחות בכסף מעשר, הוא משום דפרי מפרי וגדולי קרקע נינהו. ואף על גב דלא חזו לגמרי לאכילה, כיון שאפשר למתקם ולתקנם, הוה להו כחטין ושעורים [שגם הם אינם נאכלין כמות שהן] וכיוצא בהם [ריטב"א].

והיכא אתמר דרבי יוחנן?

אהא דתניא:

שקדים המרים, כלומר: שקדים שמתחלה מתוקים הם, וכשגדלים נעשים מרים:

כשהן **קטנים** — **חייבין** הן במעשר, משום דחשיב גמר פרי, שהרי לכשגדלים יותר, נעשים מרים.

וכשהן **גדולים** — **פטורין** הן מן המעשר, שאינם אוכל מפני מרירותם.

ושקדים המתוקים — כלומר: שאין נעשין מרים אף לכשגדלים — לכשנעשו גדולים ונגמרו, **חייבין** במעשר.

אבל כשהן **קטנים** ועדיין לא נגמרו, **פטורין** ממעשר, דלחייב מעשר בעינן גמר פרי.

רבי (שמעון) [ישמעאל] ברבי יוסי אומר משום אביו: בין זה [שקדים המרים, כשהן קטנים ומתוקים] ובין זה [כשגדלו ונעשו מרים] **לפטור**.

כשהן קטנים פטורים מן המעשר לפי עדיין לא נגמרו.

וכשהן גדולים פטורים, משום דלאו אוכל הן.

והתניא במפורש שכפניות של דקלים זכרים חייבות במעשר.

דתניא: **אמר רבי יהודה: לא הוזכרו** [בבית המדרש להיחשב פרי] **פגי ביתוני** [תאנים קטנות הגדילות במקום הנקרא ביתוני, והן כמו כפניות בתמרים, רש"י פסחים דף נג א] **אלא לענין שיתחייבו במעשר בלבד**.

וכמו שאמרו: **פגי ביתוני ואחיני דטובינא** [כפניות של המקום טובינא, ושל דקלים זכרים הן], כיון שהוא גמר הפרי שלהם, **חייבין במעשר**.

וחוזרת בה הגמרא מתירון זה.

אלא, משנינן שינויא אחרינא, אהא דאקשינן לרב דאמר כפניות אין מערבין, מהא דתניא דכפניות נקחות בכסף מעשר, ומטמאות טומאת אוכלים:

לעולם הך ברייתא לאו **בניסחני** איירי.

ומכל מקום לא קשיא לרב. ומשום דלענין **טומאת אוכלין שאני**.

ובדאמר רבי יוחנן — בענין אחר — **"הואיל וראוי למתקן על ידי האור"**.

הבא — בכפניות — **נמי** מטמאות הן טומאת אוכלין, **הואיל** ויכול למתקן ממרירותן **על ידי האור** [באמצעות קלייתם באש].

אבל לענין עירוב, צריך דבר שיהיה ראוי לאכילה באותה שעה, והני, הא לא מתקינהו [רש"י].

לאכילה, והשיליא [הכיס שבו נתון ולד הבהמה במעי אמן] שאין דרך לאוכלה, אין מטמאין טומאת אוכלין.

אבל עור ששלקו, ועשאו ראוי לאכילה, והשיליא שחישב עליה לאוכלה, מטמאין טומאת אוכלין [אבל בעור לא סגי במחשבה].

והשתא תיקשי: השתא עור, שבלא שליקה אינו ראוי לאכילה כלל, בכל זאת אם שלקו מטמא טומאת אוכלין.

קור — שאף עכשיו ראוי קצת לאכילה — לא כל שכן שאם שלקו מטמא טומאת אוכלין?!

אלא אמר רבא תירוץ אחר: ברכה הוא דאיכא בינייהו, בין תנא קמא ורבי יהודה.

דאתמר: קור —

רב יהודה אמר: מברך עליו בורא פרי האדמה.

ושמואל אמר: מברך עליו שהכל נהיה בדברו.

ומפרשינן טעמייהו:

רב יהודה אמר, בורא פרי האדמה: אוכלא הוא.

ושמואל אמר, שהכל נהיה בדברו: כיון שסופו להקשות אינו חשוב גם עתה "פרי", ולכן לא מברכין עילויה בורא פרי האדמה.

ואמרי לה, כך אמר רבי ישמעאל משמו של אביו: זה וזה לחיוב, וכדמפרש טעמא לקמן.

אמר רבי אילעא אמר רבי יהודה [ב"ח]: הורה רבי חנינא בציפורי, כדברי האומר: זה וזה לפטור!

והוינן בה: ולמאן דאמר: זה וזה לחיוב — למאי חזי שקדים המרים כשהם גדולים, והרי אינם ראויים לאכילה כי מרים הן, ואמאי מיחייבי במעשר?!

ועלה אמר רבי יוחנן: הואיל וראוי למתקן ממרירותן על ידי האור!⁹

אמר מר בברייתא דלעיל: רבי יהודה אומר: קור, הרי הוא כעץ לכל דבריו, אלא שניקה בכסף מעשר.

ותמהינן: היינו תנא קמא? ! דהוא נמי אמר: קור ניקח בכסף מעשר, ואין מטמא טומאת אוכלין.

אמר תירץ אביי: כאשר שלקו [בישלו הרבה] לקור, או שטגנו בשמן — איכא בינייהו.

לרבי יהודה דקאמר "הרי הוא כעץ" לכל דבריו, אפילו שלקו וטגנו לא מטמא טומאת אוכלין. אבל לתנא קמא דלא קאמר "הרי הוא כעץ", אם שלקו וטגנו מטמא טומאת אוכלין.

מתקיף לה רבא: מי איכא למאן דאמר: קור ששלקו וטגנו — לא חשיב אוכל?!

והתניא: העור של בהמה שאינו ראוי

9. וביארו התוספות: לא דמי לקור דאמרינן שאין מטמא טומאת אוכלין, אף שעל ידי שליקה וטיגון נעשה אוכל גמור, כדלקמן. משום

שהמיתוק על ידי האור, קל משליקה וטיגון. וראה מה שכתבו שאר הראשונים בזה.

והיינו דאיכא בין רבי יהודה לתנא קמא:

לתנא קמא, קור אוכלא הוא, ומברך עליו בורא פרי האדמה. ואילו לרבי יהודה דאמר "הרי הוא כעץ", אין מברכין עליו בורא פרי האדמה, אלא שהכל נהיה בדברו.

אמר ליה שמואל — דסבר דמברכין על קור שהכל נהיה בדברו — **לרב יהודה** דפליג עליה: **שיננא** [מחודד בתלמוד, ערוך. ויש מפרשים: בעל שנים גדולות, שיטה מקובצת כתובות יד.] **כוותך כומוך מסתברא** דמברכין על קור בורא פרי האדמה, ולא איכפת לן דסופו להקשות!

דהא צנון, שסופו להקשות, ומברכין עליה בורא פרי האדמה.

ודוחה הגמרא: **ולא היא!**

צנון, נטעי אינשי אדעתא דפוגלא, נוטעין אותו כדי לאוכלו כשהוא רך, ולכן לא מתחשבים במה שסופו להקשות.

אבל **דיקלא** — **לא נטעי אינשי אדעתא דקורא.**

ומסקנת הגמרא: **ואף על גב דקלסיה** [שיבחור] **שמואל לרב יהודה** ואמר לו: כוותך מסתברא, **הלכתא כוותיה דשמואל,** שהקור מברכין עליו שהכל נהיה בדברו.

גופא: אמר רב יהודה אמר רב [לעיל בעמוד א']: **כשות וחזיו מערבין בהן, ומברכין עליהם בורא פרי האדמה!**

ואיבעי לן: **כשות** — כשותן אותו לעירוב, ששיעורו מזון שתי סעודות — **ככמה** הוא מזון הראוי לשתי סעודות?

ופשטינן לה: **כדאמר רב יחיאל** — ביחס למאכל אחר, ומייתי ליה בסמוך — **כמלא** **היד, הכא נמי** — בכשות — **כמלא** **היד**¹⁰.

תו איבעי לן: **חזיו** — **ככמה** הוא שיעורו לעירוב?

אמר רבה בר טוביה בר יצחק, אמר רב: **כמלא אוזילתא דאיכרי** [כמלא אגודה של ירק שכורכין האכרים].

אמר רב הלקיה בר טוביה: מערבין בקליא [קלח של עשב, וקשה הוא כעץ]!

ותמהינן: וכי **בקליא סלקא דעתך** שמערבין בו, והרי אינו ראוי לאכילה?!

אלא הכי קאמר רב חלקיה: **מערבין בירקא דקליא.** [בירק שמסביב לקלח].

וכמה שיעור ירקות אלו לעירוב?

אמר רב יחיאל: כמלא **היד.**

רבי ירמיה נפק לקירייתא [יצא לכפרים לראות בתבואתו]. **בעו מיניה: מהו לערב בפולין לחין?**¹¹

לא הוה בידיה דרבי ירמיה תשובה לשאלתם.

מעירובין הלכה י"א.

11. ביכשים, פשיטא שאין מערבין בהם, כיון

10. שדין הכשות כדין לפתן ששיעורו כדי לפת בו פת מזון שתי סעודות — וכדלקמן דף כט ב — וכך הוא שיעורו! על פי רמב"ם פרק א'